DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 3 september 2009 *

I de förenade målen C-322/07 P, C-327/07 P och C-338/07 P,

angående tre överklaganden enligt artikel 56 i domstolens stadga, som ingavs den 9, den 11 respektive den 16 juli 2007,

Papierfabrik August Koehler AG, Oberkirch (Tyskland), företrätt av I. Brinker och S. Hirsbrunner, Rechtsanwälte, och J Schwarze, professor,

Bolloré SA, Ergue Gaberic (Frankrike), företrätt av C. Momège och P. Gassenbach, avocats, med delgivningsadress i Luxemburg,

Distribuidora Vizcaína de Papeles SL, Derio (Spanien), företrätt av E. Pérez Medrano och T. Díaz Utrilla, abogados,

klagande,

* Rättegångsspråk: tyska, franska och spanska.

i vilket den andra parten är:

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av F. Castillo de la Torre och W. Mölls, båda i egenskap av ombud, biträdda av H.-J. Freund, Rechtsanwalt, och N. Coutrelis, avocat, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande i första instans,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Rosas samt domarna A. Ó Caoimh, J. Klučka (referent), U. Lõhmus och P. Lindh,

generaladvokat: Y. Bot,
justitiesekreterare: handläggaren R. Şereş,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 25 september 2008,

och efter att den 2 april 2009 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Papierfabrik August Koehler AG (nedan kallat Koehler) (C-322/07 P), Bolloré SA (nedan kallat Bolloré) (C-327/07 P) och Distribuidora Vizcaína de Papeles SL (nedan kallat Divipa) (C-338/07 P) har yrkat att domstolen ska upphäva den dom som Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt meddelade den 26 april 2007 i de förenade målen T- 109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 och T-136/02, Bolloré m.fl. mot kommissionen (REG 2007, s. II-947) (nedan kallad den överklagade domen), varigenom förstainstansrätten ogillade talan som väckts av bland andra Koehler, Bolloré och Divipa om ogiltigförklaring av kommissionens beslut av den 20 december 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 –Självkopierande papper) (EUT L 115, 2004, s. 1) (nedan kallat det omtvistade beslutet). Genom detta beslut ålade Europeiska gemenskapernas kommission Koehler böter på 33,07 miljoner euro, Bolloré böter på 22,68 miljoner euro och Divipa böter på 1,75 miljoner euro.

Bakgrund till tvisten

2 De faktiska omständigheterna i förevarande mål, vilka redovisas i punkterna 1–13 i den överklagade domen, kan sammanfattas på följande sätt.

3 Hösten 1996 lämnade pappersproduktkoncernen Sappi, vars moderbolag är Sappi Ltd (nedan kallat Sappi), upplysningar och handlingar till kommissionen som gav denna orsak att misstänka att det fanns eller hade funnits en hemlig priskartell inom sektorn för självkopierande papper, där Sappi var verksamt som tillverkare.

4 Mot bakgrund av de upplysningar som Sappi hade lämnat genomförde kommissionen undersökningar hos ett flertal tillverkare av självkopierande papper med stöd av artikel 14.2 och 14.3 i rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962, första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar [81] och [82] (EGT 1962, 13, s. 204; svensk specialutgåva, område 8, volym 1, s. 8). Undersökningar i enlighet med artikel 14.3 i förordning nr 17 genomfördes sålunda den 18 och den 19 februari 1997 hos ett flertal företag, bland andra Papeteries Mougeot SA (nedan kallat Mougeot), och under perioden juli–december 1997 hos Sappi och andra företag, bland andra Koehler och Arjo Wiggins Appelton plc (nedan kallat AWA).

5 År 1999 riktade kommissionen, med stöd av artikel 11 i förordning nr 17, även en begäran om upplysningar till ett flertal företag, bland andra AWA, Mougeot, Divipa, Koehler och Copigraph SA, dotterbolag till Bolloré (nedan kallat Copigraph). I denna begäran anmodades företagen att lämna upplysningar om sina tillkännagivanden om prishöjningar, försäljningsvolymer, kunder, omsättningar och möten med konkurrenter.

6 AWA, Copigraph och ett annat företag medgav i sina svar på begäran om upplysningar att de deltagit i multilaterala kartellmöten som hållits mellan tillverkare av självkopierande papper. De ingav olika handlingar och upplysningar angående detta till kommissionen.

7 Mougeot kontaktade kommissionen den 14 april 1999 och uppgav att företaget var villigt att samarbeta i utredningen enligt kommissionens meddelande om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 207, 1996, s. 4) (nedan kallat meddelandet om samarbete). Mougeot medgav att det fanns en priskartell för självkopierande papper och lämnade upplysningar till kommissionen om kartellens struktur och uppgav särskilt i vilka möten som företagets företrädare hade deltagit.

8 Den 26 juli 2000 inledde kommissionen ett förfarande i de ärenden som föranledde det omtvistade beslutet och antog ett meddelande om invändningar (nedan kallat meddelandet om invändningar) som riktades till 17 företag, däribland Copigraph, Bolloré (i egenskap av moderbolag till Copigraph), AWA, Divipa, Mougeot, Koehler och Sappi.

9 Samtliga företag till vilka meddelandet om invändningar riktades, utom tre av dessa, lämnade skriftliga synpunkter som svar på kommissionens anmärkningar.

10 En hearing hölls den 8 och den 9 mars 2001 och kommissionen antog det omtvistade beslutet den 20 december 2001.

11 Kommissionen konstaterade i artikel 1 första stycket i beslutet att elva företag hade överträtt artikel 81.1 EG och artikel 53.1 i avtalet om europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1994, s. 3) genom att delta i en rad avtal och samordnade förfaranden inom sektorn för självkopierande papper.

12 Kommissionen konstaterade i artikel 1 andra stycket i beslutet bland annat att AWA, Bolloré, Koehler, Sappi och tre andra företag hade deltagit i överträdelsen från januari 1992 till september 1995, Divipa från mars 1992 till januari 1995 och Mougeot från maj 1992 till september 1995.

13 I artikel 2 i beslutet anmodades de företag som nämnts i artikel 1 i samma beslut att upphöra med den överträdelse som anges i den sistnämnda artikeln, om de inte redan hade gjort det, och att i sin verksamhet på området för självkopierande papper avstå från alla avtal eller samordnade förfaranden som kunde ha samma eller liknande syfte eller verkan som överträdelsen.

14 Enligt artikel 3 första stycket i det nämnda beslutet ålades de berörda företagen följande böter:

— AWA: 184,27 miljoner euro,

— Bolloré: 22,68 miljoner euro,

— Divipa: 1,75 miljoner euro,

— Mougeot: 3,64 miljoner euro,

— Koehler: 33,07 miljoner euro, och

— Sappi: 0 euro.

Förfarandet vid förstainstansrätten och den överklagade domen

15 Genom separata ansökningar, som inkom till förstainstansrättens kansli under april månad 2002, väckte Bolloré, AWA, Koehler, Divipa och fem andra företag talan mot det omtvistade beslutet.

16 Förstainstansrätten ogillade genom den överklagade domen bland annat Bollorés, Koehlers respektive Divipas talan.

Parternas yrkanden och förfarandet vid domstolen

17 Koehler har yrkat att domstolen ska

— i första hand, upphäva den överklagade domen och ogiltigförklara det omtvistade beslutet,

— i andra hand, sätta ned de böter som företaget har ålagts,

— i tredje hand, återförvisa målet till förstainstansrätten för avgörande i enlighet med domstolens bedömning och, under alla omständigheter,

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna vid såväl förstainstansrätten som domstolen.

18 Bolloré har yrkat att domstolen ska

— upphäva den överklagade domen,

— avgöra målet slutligt och ogiltigförklara det omtvistade beslutet samt, under alla omständigheter, sätta ned de böter som företaget har ålagts,

— för det fall domstolen inte avgör målet slutligt, fastställa att beslut om rättegångskostnader kommer att meddelas senare och återförvisa målet till förstainstansrätten för ett avgörande i enlighet med domstolens dom, och

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna vid såväl förstainstansrätten som domstolen.

19 Divipa har yrkat att domstolen ska

— upphäva den överklagade domen helt eller delvis och avgöra målet i sak eller återförvisa målet till förstainstansrätten,

— upphäva eller sätta ned de böter som företaget har ålagts, och

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna vid såväl förstainstansrätten som domstolen.

20 Kommissionen har yrkat att överklagandena ska ogillas och att klagandena ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna.

21 Genom beslut av domstolens ordförande den 24 juni 2008 förenades målen C-322/07 P, C-327/07 P och C-338/07 P såvitt gäller det muntliga förfarandet och den slutliga domen.

Överklagandena

22 Av tydlighetsskäl kommer vissa av de grunder som klagandena har åberopat att undersökas separat, medan andra kommer att undersökas tillsammans.

Den första grunden som Bolloré har åberopat, avseende åsidosättande av rätten till försvar på grund av bristande överensstämmelse mellan meddelandet om invändningar och det omtvistade beslutet

23 I första instans gjorde Bolloré gällande att kommissionen hade åsidosatt företagets rätt till försvar genom att inte ge det tillfälle att under det administrativa förfarandet ange

sin ståndpunkt avseende anmärkningen som gällde företagets personliga och självständiga deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan.

24 Efter att i punkterna 66–68 i den överklagade domen ha erinrat om rättspraxis avseende rätten till försvar och innehållet i meddelandet om invändningar, konstaterade förstainstansrätten i punkt 79 i den överklagade domen att Bolloré inte genom meddelandet om invändningar hade kunnat få kännedom om anmärkningen rörande företagets direkta deltagande i överträdelsen, inte ens om de omständigheter på vilka kommissionen i beslutet grundade denna anmärkning. Bolloré kunde följaktligen, såsom framgår av dess svar på meddelandet om invändningar, inte förbereda sitt försvar på ett ändamålsenligt sätt avseende denna anmärkning och dessa omständigheter under det administrativa förfarandet.

25 Förstainstansrätten fann även följande i punkterna 80 och 81 i den överklagade domen:

”80 Det skall emellertid understrykas att även om [det omtvistade] beslutet innehåller nya faktiska och rättsliga påståenden angående vilka de berörda företagen inte har yttrat sig, kan den konstaterade bristen endast medföra att [detta beslut] ogiltigförklaras på denna punkt om de berörda påståendena inte på ett tillfredsställande sätt kan bevisas på grundval av andra omständigheter som anges i beslutet och över vilka de berörda företagen haft tillfälle att yttra sig … Detta åsidosättande av Bollorés rätt till försvar kan emellertid påverka giltigheten av [det omtvistade] beslutet i den del det angår Bolloré, endast om [detta beslut] var grundat på enbart detta företags direkta deltagande i överträdelsen … I detta fall skulle Bolloré nämligen inte kunna hållas ansvarigt för överträdelsen, eftersom den nya anmärkning som i [det omtvistade] beslutet framförts avseende företagets direkta deltagande i kartellverksamheten inte kan godtas.

81 Om det däremot vid prövningen i sak … framkommer att kommissionen med rätta hållit Bolloré ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs delaktighet i den konkurrensbegränsande samverkan kan inte kommissionens rättsstridiga handlande ha haft ett avgörande inflytande på institutionens beslut … Av fast rättspraxis följer

nämligen att eftersom vissa skäl i ett beslut i sig är tillräckliga för att i erforderlig utsträckning rättfärdiga beslutet, saknar de fel som andra skäl i rättsakten skulle kunna vara behäftade med under alla förhållanden inverkan på artikeldelen …”

Parternas argument

26 I sitt överklagande har Bolloré ifrågasatt punkterna 79–81 i den överklagade domen. Bolloré har i detta avseende redogjort för sin grund i form av två delgrunder.

27 Bolloré har som första delgrund gjort gällande att förstainstansrätten åsidosatte den grundläggande principen om iakttagande av rätten till försvar genom att inte ogiltigförklara det omtvistade beslutet, trots att meddelandet om invändningar inte var fullständigt. Bolloré har hänvisat till bland annat ett flertal domar från domstolen och förstainstansrätten avseende konkurrensbegränsande verksamhet (domstolens dom av den 31 mars 1993 i de förenade målen 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 och 125/85–129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mot kommissionen, REG 1993 s. I-1307, svensk specialutgåva, volym 15, s. I-111, av den 16 mars 2000 i de förenade målen C-395/96 P och C-396/96 P, Compagnie maritime belge transports m.fl. mot kommissionen, REG 2000, s. I-1365, och av den 2 oktober 2003 i mål C-176/99 P, ARBED mot kommissionen, REG 2003, s. I-10687, liksom förstainstansrättens dom av den 23 februari 1994 i de förenade målen T-39/92 och T-40/92, CB och Europay mot kommissionen, REG 1994, s. II-49), samt på området kontroll av företagskoncentrationer (förstainstansrättens dom av den 22 oktober 2002 i mål T-310/01, Schneider Electric mot kommissionen, REG 2002, s. II-4071).

28 Kommissionen har svarat att det omtvistade beslutet, när det gäller Bolloré endast grundar sig på detta företags ansvar för sitt dotterbolags handlande, vilket förstainstansrätten bekräftade. Bolloré hade med rätta kunnat hävda att detta beslut skulle ogiltigförklaras endast om företaget inte hade kunnat förstå, på grundval av meddelandet om invändningar, att kommissionen avsåg att hålla företaget ansvarigt för sitt dotterbolags handlande.

29 Kommissionen har tillagt att den rättspraxis som Bolloré hänvisat till antingen saknar relevans (domstolens dom i det ovannämnda målet Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mot kommissionen och förstainstansrättens dom i det ovannämnda målet CB och Europay mot kommissionen) eller belyser det berättigade i förstainstansrättens resonemang i den överklagade domen (domstolens dom i de ovannämnda förenade målen Compagnie maritime belge transports m.fl. mot kommissionen och i det ovannämnda målet ARBED mot kommissionen).

30 Bolloré har som andra delgrund gjort gällande att förstainstansrätten åsidosatte den grundläggande principen om rätten till försvar när den fann att den konstaterade bristen inte hade påverkat artikeldelen i beslutet. Bolloré anser att den rättspraxis på vilken förstainstansrätten grundade sin dom saknar betydelse i målet. För det första avsåg den första raden domar som förstainstansrätten hänvisade till i punkt 80 i den överklagade domen en annan situation än den som är aktuell i förevarande mål, i den mån detta företags agerande har ifrågasatts. I dessa domar avsåg den oklarhet som konstaterats i meddelandet om invändningar inte fastställandet och den exakta fördelningen av ansvar, utan enbart det kritiserade agerandet. För det andra är den andra raden domar som förstainstansrätten också hänvisade till i punkt 80 i den överklagade domen ännu mindre relevant i sammanhanget. Dessa domar rörde nämligen förfarandet för kontroll av företagskoncentrationer och området statligt stöd och, således, en prövning i sak inom ramen för en kontroll i förväg av huruvida en verksamhet var förenlig med bestämmelserna på dessa områden, medan förevarande mål rör en kontroll i efterhand av huruvida ett förfarande var rättsstridigt.

31 Bolloré har även ifrågasatt det ”teleologiska synsätt” avseende rätten till försvar som förstainstansrätten enligt detta företag antog, och som enligt gällande rätt innebär att ett beslut kan ogiltigförklaras på grund av ett åsidosättande av en handläggningsregel endast om detta åsidosättande motverkar den berörda partens intressen. Ett sådant synsätt är inte tillämpligt på alla fel i förfarandet, särskilt inte i förevarande mål. I själva verket påverkades Bollorés rättigheter i praktiken genom att företaget inte informerades om de anmärkningar som riktades direkt mot det.

32 Kommissionen har gjort gällande att den distinktion som Bolloré gör mellan kontroll i förväg och kontroll i efterhand är otydlig. Av rättspraxis i fråga om kontroll av koncentrationer och statligt stöd framgår snarare att ett åsidosättande av handläggningsregler inte automatiskt innebär att ett beslut är ogiltigt. Enligt kommissionen gjorde förstainstansrätten endast en klassisk tillämpning av gemenskapsrättspraxis på området.

33 Vad gäller frågan huruvida åsidosättandet av rätten till försvar hade betydelse för utformningen av artikeldelen i det omtvistade beslutet och i förevarande fall påverkade det bötesbelopp som ålades Bolloré, har kommissionen hävdat att detta argument inte kan tas upp till prövning. Argumentet utgör nämligen enbart en upprepning av ett argument som redan anförts vid förstainstansrätten och det saknar under alla omständigheter grund, eftersom Bolloré tillskrivits ansvar för sitt dotterbolag Copigraphs agerande, ett ansvar som inte har ifrågasatts.

Domstolens bedömning

34 Det är enligt fast rättspraxis en grundläggande gemenskapsrättslig princip att rätten till försvar ska iakttas i varje förfarande som kan leda till påföljder, särskilt böter eller viten. Denna princip ska iakttas även i förfaranden av administrativ karaktär (dom av den 13 februari 1979 i mål 85/76, Hoffmann-La Roche mot kommissionen, REG 1979, s. 461, punkt 9, svensk specialutgåva, s. 315, och domen i det ovannämnda målet ARBED mot kommissionen, punkt 19).

35 Det föreskrivs även i förordning nr 17 att ett meddelande om invändningar till parterna måste innehålla alla viktiga faktorer på vilka kommissionen stöder sig i detta skede i förfarandet. Ett sådant meddelande om invändningar utgör ett processrättsligt skydd som är ett utflöde av den grundläggande gemenskapsrättsliga principen om iakttagande av rätten till försvar i varje förfarande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 juni 1983 i de förenade målen 100/80–103/80, Musique Diffusion française m.fl., REG 1983, s. 1825, punkt 10; svensk specialutgåva, s. 133).

36 Enligt denna princip ska ett meddelande om invändningar, som kommissionen riktar till ett företag beträffande vilket den avser att vidta sanktionsåtgärder på grund av att konkurrensreglerna har överträtts, innehålla de väsentliga omständigheter som åberopas mot detta, såsom de faktiska omständigheter som kritiseras, hur dessa omständigheter ska kvalificeras och de bevis som kommissionen grundar sig på, detta för att företaget ska ha möjlighet att framföra sina argument inom ramen för det administrativa förfarande som inletts mot det (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 juli 1970 i mål 41/69, ACF Chemiefarma mot kommissionen, REG 1970, s 661, punkt 26, svensk specialutgåva, s. 457, och av den 3 juli 1991 i mål C-62/86, AKZO mot kommissionen, REG 1991, s. I-3359, punkt 29, svensk specialutgåva, s. I-249, samt

domen i de ovannämnda förenade målen Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mot kommissionen, punkt 135, och domen i det ovannämnda målet ARBED mot kommissionen, punkt 20).

37 Det är enligt en sådan princip i detta avseende uteslutet att ett beslut på konkurrensområdet varigenom kommissionen ålägger ett företag böter kan anses vara lagenligt om inte kommissionen dessförinnan har meddelat företaget vilka anmärkningar som riktas mot det.

38 Mot bakgrund av den betydelse som ett meddelande om invändningar har ska den juridiska person som kan komma att åläggas böter klart anges i meddelandet, och det ska vara riktat till denna person (se domen i de ovannämnda förenade målen Compagnie maritime belge transports m.fl. mot kommissionen, punkterna 143 och 146, och domen i det ovannämnda målet ARBED mot kommissionen, punkt 21).

39 Det är även av betydelse att det i meddelandet om invändningar anges i vilken egenskap ett företag kan komma att ställas till svars för de omständigheter som görs gällande.

40 I förevarande mål, och såsom förstainstansrätten konstaterade i punkterna 72 och 77 i den överklagade domen, framgår det av meddelandet om invändningar att kommissionen avsåg att hålla Bolloré ansvarigt för den påstådda överträdelsen på grund av att det, i egenskap av moderbolag som innehar hela aktiekapitalet i Copigraph, vid tiden för överträdelsen var ansvarigt för Copigraphs deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan. Bolloré hade inte, utifrån lydelsen av meddelandet om invändningar, kunnat förutse att kommissionen avsåg att i det omtvistade beslutet hålla Bolloré ansvarigt för överträdelsen även med anledning av dess personliga och direkta deltagande i den konkurrensbegränsande verksamheten.

41 Förstainstansrätten gjorde således en riktig bedömning när den, i punkt 79 i den överklagade domen, fann att Bolloré inte genom meddelandet om invändningar hade kunnat få kännedom om anmärkningen avseende ett sådant deltagande, inte ens om de omständigheter på vilka kommissionen i beslutet grundade denna anmärkning. Bolloré kunde således inte förbereda sitt försvar avseende denna anmärkning och dessa omständigheter under det administrativa förfarandet.

42 Förstainstansrätten fann emellertid i punkterna 80 och 81 i den överklagade domen att den konstaterade bristen endast kan medföra att det omtvistade beslutet ogiltigförklaras om de berörda påståendena inte på ett tillfredsställande sätt kan bevisas på grundval av andra omständigheter som anges i beslutet och över vilka de berörda företagen haft tillfälle att yttra sig. Förstainstansrätten fann även att om det vid prövningen i sak framkommer att kommissionen med rätta hållit Bolloré ansvarigt för dotterbolaget Copigraphs delaktighet i den konkurrensbegränsande samverkan kan kommissionens rättsstridiga handlande inte ha haft ett avgörande inflytande på dess beslut.

43 Dessa överväganden föranledde förstainstansrätten att i punkt 150 i den överklagade domen, efter prövningen i sak, hålla Bolloré ansvarigt för dotterbolagets rättsstridiga agerande, oberoende av moderbolagets direkta deltagande, och fastställa det omtvistade beslutet i den del det däri slås fast att Bolloré ska betala de böter som kommissionen ålagt företaget, trots att Bollorés rätt till försvar i ett väsentligt avseende hade åsidosatts.

44 Den omständigheten att Bollorés ansvar för sitt deltagande i egenskap av moderbolag till Copigraph, utöver företagets direkta deltagande, fastställdes i det omtvistade beslutet utesluter emellertid inte möjligheten att detta beslut fattats på grundval av ageranden med avseende på vilka Bolloré inte har haft möjlighet att försvara sig.

45 Förstainstansrätten gjorde sålunda en felaktig rättstillämpning genom att inte tillmäta sitt beslut, enligt vilket Bollorés rätt till försvar hade åsidosatts, några rättsliga följder. Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den första grunden, som Bolloré åberopat till stöd för sin talan.

46 Den överklagade domen ska följaktligen upphävas i den del den avser Bolloré, utan att det är nödvändigt att pröva övriga grunder som detta företag har åberopat.

47 Enligt artikel 61 första stycket i domstolens stadga kan domstolen själv, när överklagandet är välgrundat och domstolen upphäver förstainstansrättens avgörande, slutligt avgöra ärendet om detta är färdigt för avgörande. Så är fallet i förevarande mål.

48 Det framgår av punkterna 34–46 ovan att talan är välgrundad och att det omtvistade beslutet ska ogiltigförklaras i den del det avser Bolloré.

Den första grunden som Divipa har åberopat, avseende sitt deltagande i överträdelsen

49 Divipa har bestritt att företaget deltog i mötena den 5 mars 1992 och den 19 oktober 1994, avseende den spanska marknaden, liksom i den konkurrensbegränsade samverkan avseende den europeiska marknaden. Divipa har redogjort för sin grund avseende detta deltagande i form av tre delgrunder, vilka ska undersökas efter varandra.

Den första delen av den första grunden som Divipa åberopat, avseende sitt deltagande i mötet den 5 mars 1992.

50 Divipa har bland annat gjort gällande att förstainstansrätten missuppfattade innehållet i promemorian av den 9 mars 1992, som har upprättats av en anställd hos Sappi, eftersom förstainstansrätten i den överklagade domen varken beaktade eller nämnde denna promemoria i vilken det anges att det var genom kunder och inte genom direkt kommunikation som Sappi fick kännedom om de priser som Divipa tillämpade. Enligt Divipa är det inte logiskt att ett företag som påstås ha deltagit i ett kartellmöte under vilket prisfrågan diskuterades inte självt har angett sina priser under detta möte. Det är således inte utrett att Divipa deltog i mötet den 5 mars 1992.

51 Kommissionen har svarat att varje handling ska undersökas gemensamt med övriga handlingar i ärendet. Kommissionen och förstainstansrätten är skyldiga att göra en samlad bedömning, varför argumentet att en viss omständighet inte kan bevisas med stöd av en viss handling inte kan godtas, om det finns andra handlingar i ärendet med stöd av vilka detta kan bevisas. Divipa har inte ifrågasatt vare sig bevisvärdet av AWA:s och Sappis förklaringar eller förstainstansrättens tolkning av dessa. Kommissionen har under alla omständigheter påpekat bland annat att den anställde hos Sappi, i den ovannämnda promemorian, endast bekräftade att Divipa inte hade höjt sina priser och att Sappi kände till detta eftersom en kund hade skickat en prislista till företaget. Det är inte konstigt att ett företag som inte respekterar de priser som det har avtalats om vid ett kartellmöte underlåter att informera de andra kartelldeltagarna därom. Det innebär emellertid inte att företaget inte deltar i kartellen. Det är dessutom logiskt att de deltagande företagen bevakar varandra och kritiserar de företag bland dem som inte respekterar vad företagen gemensamt har avtalat om.

52 Domstolen erinrar i detta hänseende om att den varken är behörig att fastställa vilka faktiska omständigheter som är relevanta eller, i princip, att bedöma den bevisning som förstainstansrätten har godtagit till stöd för dessa omständigheter. När bevisningen har förebringats på rätt sätt och när de allmänna rättsgrundsatser och processuella regler som är tillämpliga i fråga om bevisbördan och bevisningen har iakttagits, är det endast förstainstansrätten som ska bedöma vilket värde som uppgifterna i målet ska tillmätas. Med förbehåll för det fall bevisningen har missuppfattats utgör denna bedömning således inte en rättsfråga som i sig är underställd domstolens prövning (se, bland annat, dom av den 6 april 2006 i mål C-551/03 P, General Motors mot kommissionen, REG 2006, s. I-3173, punkt 52, av den 22 maj 2008 i mål C-266/06 P, Evonik Degussa mot kommissionen, punkt 73, och av den 18 december 2008 i de förenade målen C-101/07 P och C-110/07 P, Coop de France bétail et viande m.fl. mot kommissionen, REG 2008 s. I-10193, punkt 59).

53 En missuppfattning av de faktiska omständigheter och den bevisning som förebringats vid förstainstansrätten ska framstå som uppenbar enligt handlingarna i målet utan att det är nödvändigt att göra en ny bedömning av dessa omständigheter och bevis (se, bland annat, domarna i de ovannämnda målet General Motors mot kommissionen, punkt 54, och Evonik Degussa mot kommissionen, punkt 74 samt i de förenade målen Coop de France de bétail et viande m.fl. mot kommissionen, punkt 60).

54 Förstainstansrätten fann att Divipa hade deltagit i mötet den 5 mars 1992, efter att i punkterna 162–164, 171, 192, 194 och 197 i den överklagade domen ha konstaterat följande:

”162 För det första har Sappi medgett att det, från februari 1992, deltog i kartellmötena rörande den spanska marknaden, och företaget har lämnat olika upplysningar i detta hänseende. Sappi hänvisade i sitt svar till kommissionen av den 18 maj 1999 … till olika hemliga möten rörande den spanska marknaden som ägde rum den 17 och den 27 februari 1992, den 30 september och den 19 oktober 1993 samt den 3 maj och den 29 juni 1994. En av Sappis anställda har [med avseende på åren 1993–1995] uppgett … att han deltog i sex eller sju möten i Barcelona med andra leverantörer. Dessa möten ägde rum ungefär fyra eller fem gånger per år. Han tror sig ha deltagit för första gången den 19 oktober 1993 och för sista gången år 1995. Enligt honom var syftet med dessa möten att fastställa priserna på den spanska marknaden. Mötena varade ungefär två timmar och utmynnade i ett beslut om en procentuell prishöjning. I mötena deltog Copigraph, … Koehler, … och Divipa. De utdrag ur Sappis uttalanden som återfinns i dessa handlingar hör till de handlingar som bifogats meddelandet om invändningar och samtliga företag har således fått tillgång till dem. Kommissionen har även ingett dem till förstainstansrätten.

163 För det andra har AWA medgett att det deltog i multilaterala kartellmöten mellan tillverkare av självkopierande papper och har ingett en förteckning till kommissionen över möten mellan konkurrenter som ägde rum mellan åren 1992 och 1998. Dokument nr 7828, som är ett utdrag ur AWA:s svar till kommissionen av den 30 april 1999, innehåller ett allmänt uttalande angående ett flertal möten, bland annat i Lissabon [Portugal] och Barcelona mellan åren 1992 och 1994, i vilka deltagarna enligt AWA var företrädare för...]Divipa, eller vissa... företag…

164 I sitt svar på meddelandet om invändningar bifogade AWA en förteckning över de ”opassande” möten mellan konkurrenter, vilkas organisation AWA påstår sig ha bidragit till. I denna förteckning anges för enbart den spanska marknaden mötena den 17 februari och den 5 mars 1992, den 30 september 1993, den 3 maj, den 29 juni och den 19 oktober 1994. I denna förteckning... anges inte vilka företag som deltog i dessa möten. Varken Divipa,... eller något annat sökandeföretag har

uppgett att denna förteckning var en handling till deras nackdel som de inte hade fått tillgång till och de har heller inte framställt någon begäran om att få tillgång till den.

…

171 Promemorian av den 9 mars 1992 … från Sappis agent i Spanien till Sappi Europe, rubricerades visserligen inte som ett mötesprotokoll, men den innehåller mycket precisa uppgifter angående de nämnda företagens agerande, däribland Divipas. I denna promemoria nämns en prishöjning med tio spanska pesetas (ESP), vilket var den målsättning som distributörerna fastställt men som inte fullständigt uppnåtts. Promemorians avsändare uppgav att Divipa inte alls hade höjt sina priser. Enligt honom var det uppenbart att Sappi Europe inte kunde höja sina priser om de andra leverantörerna inte gjorde det. …

…

192 … Enligt de ovan i punkt 163 nämnda uttalandena av AWA deltog Divipa i mötena avseende den spanska marknaden mellan åren 1992 och 1994, eller åtminstone i vissa av dem. …

…

194 Att Sappi, enligt vad Divipa har hävdat, i sitt svar av den 18 maj 1999 inte nämnde att det hållits ett möte angående den spanska marknaden den 19 oktober 1994 har sin förklaring i att Sappi inte deltog i detta möte, vilket framgår av den

deltagarförteckning som Mougeot upprättade. Denna omständighet kan i vart fall inte påverka bevisvärdet av de uppgifter som samstämmigt bekräftar att detta möte ägde rum och att Divipa deltog däri.

…

197 Att Divipa deltog i den konkurrensbegränsande samverkan från mars 1992 framgår för det första av de ovan i punkterna 163 och 192 nämnda uttalandena av AWA. Dessa uttalanden styrks dessutom av det faktum att Divipa nämndes i promemorian av den 9 mars 1992, till vilken det hänvisats ovan i punkt 171. …”

55 Det framgår av ovanstående punkter i den överklagade domen att förstainstansrätten gjorde sin bedömning utifrån ett flertal omständigheter och indicier, nämligen bland annat AWA:s uttalanden och promemorian av den 9 mars från Sappis företrädare. Det framgår inte heller av undersökningen av handlingarna att förstainstansrätten gjorde en materiellt oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna.

56 Den omständigheten att förstainstansrätten underlät att nämna att de uppgifter om Divipas priser som hade lämnats under nämnda möte kom från företagets kunder och inte från företaget självt utgjorde inte en oriktig bedömning från förstainstansrättens sida. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 165 i sitt förslag till avgörande innebär inte denna underlåtenhet att förstainstansrätten gjorde en felaktig bedömning vad gäller Divipas deltagande i mötet den 5 mars 1992.

57 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den första delen av den första grunden som Divipa har åberopat.

Den andra delen av den första grunden som Divipa åberopat, avseende detta företags deltagande i mötet den 19 oktober 1994

58 Divipa har gjort gällande att Mougeots uttalanden, som förstainstansrätten använde för att styrka Divipas påstådda deltagande i mötet den 19 oktober 1994, gjordes efter det att de faktiska omständigheterna hade inträffat, och att syftet med dessa var att meddelandet om samarbete skulle kunna åberopas. Det följer emellertid av rättspraxis att ett uttalande från ett företag som misstänks ha deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan vars riktighet bestritts av flera andra företag som också misstänks ha deltagit i denna samverkan, inte kan anses utgöra tillräcklig bevisning för att de sistnämnda har gjort sig skyldiga till överträdelsen, om detta inte stöds av annan bevisning.

59 Förstainstansrätten missuppfattade bevisningen genom att i huvudsak hänvisa till sin rättspraxis till stöd för dess slutsats att Divipa deltagit i det nämnda mötet, vilket innebär en uppenbar överträdelse av principen om en rättvis rättegång och en uppenbart felaktig bedömning av de faktiska omständigheterna.

60 Kommissionen har svarat att AWA, i sitt svar på en begäran om upplysningar, även nämnde Divipa som en av deltagarna i den konkurrensbegränsande samverkan år 1994. Eftersom Divipa inte har gjort gällande att förstainstansrätten gjorde en felaktig bedömning av detta svar saknar den delgrund som avser mötet den 19 oktober 1994 relevans. Det kan under alla omständigheter inte göras gällande att förstainstansrätten misstolkade Mougeots uttalanden. Dessutom beaktade förstainstansrätten den omständigheten att dessa uttalanden gjordes efter det att de faktiska omständigheterna i förevarande mål hade inträffat.

61 Det verkar inte heller som om förstainstansrätten missuppfattade de faktiska omständigheterna vad gäller Divipas deltagande i mötet den 19 oktober 1994.

62 I likhet med den undersökning som gjordes avseende mötet den 5 mars 1992, fastställde förstainstansrätten nämligen Divipas deltagande mot bakgrund av en mängd olika indicier.

63 Såsom framgår av punkterna 163, 164 och 192 i den överklagade domen beaktade förstainstansrätten uttalandena från AWA, vilka Divipa för övrigt inte har kritiserat. Förstainstansrätten konstaterade dessutom följande i punkterna 165 och 166 i den överklagade domen:

”165 … Mougeot, som likaså har medgett att det deltog i multilaterala kartellmöten mellan tillverkare av självkopierande papper, [har] i sina uttalanden av den 14 april 1999... nämnt flera möten och därvid, för vart och ett av dem, angett deras syfte, innehåll och vilka personer som deltagit. Avseende den spanska marknaden kan bland dessa möten nämnas det möte som ägde rum den 19 oktober 1994, i vilket företrädare för Copigraph... Divipa... Koehler, AWA och Mougeot deltog, enligt det sistnämnda företaget...

166 Mougeots uttalanden gjordes visserligen efter det att de faktiska omständigheterna inträffade och syftet med dessa uttalanden var att meddelandet om samarbete skulle tillämpas. Det kan emellertid inte därför anses att de saknar bevisvärde. Uttalanden som går emot den som avgett dem skall i princip anses utgöra särskilt trovärdig bevisning...”

64 Förstainstansrätten gjorde, i sin egenskap av ensam behörig i detta avseende, en samlad bedömning av de faktiska omständigheterna, med beaktande av värdet av den bevisning den förfogade över, vilken det inte ankommer på domstolen att kontrollera. Det framgår inte heller att denna bedömning grundade sig på en klart felaktig tolkning av bevishandlingarna.

65 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den andra delen av den första grunden som Divipa har åberopat.

Den tredje delen av den första grunden som Divipa har åberopat, avseende dess deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan avseende den europeiska marknaden

66 Divipa har gjort gällande att förstainstansrätten missuppfattade och utelämnade viss bevisning. Företaget har påpekat att det inte är tillverkare av självkopierande papper och att dess försäljning endast avsåg den nationella marknaden. Divipa har även anmärkt att det var det enda icke-tillverkande företaget som påstods ha deltagit i vissa möten avseende den nationella marknaden och att företaget inte tillhör något distributionsnät, i Spanien, för stora europeiska tillverkare av sådant papper. Det framgår inte av någon handling att det vid de möten som Divipa påstås ha deltagit i talades om förekomsten av en mer omfattande samverkan.

67 Kommissionen har svarat att den inte var skyldig att visa att Divipa kände till förekomsten av en mer omfattande samverkan, utan endast att företaget ”borde ha känt till detta”. Divipa har inte heller preciserat i vilka delar av sitt resonemang som förstainstansrätten gjorde en missuppfattning av de faktiska omständigheterna. Vidare innebär inte den omständigheten att Divipa endast var verksamt på den nationella marknaden att det kan uteslutas att företaget ”borde ha känt till” förekomsten av en mer omfattande samverkan. Eftersom det fanns indicier som visade på att Divipa kunde ha känt till att den konkurrensbegränsande samverkan hade en europeisk dimension kunde dessa indicier inte heller ignoreras av förstainstansrätten. Det följer dessutom av den promemoria som Mougeeot upprättade efter mötet den 19 oktober 1994 att det under mötet talades om ”AEMCP-volymer [Association of European Manufacturers of Carbonless Paper] som tillkännagetts för Spanien”, vilket visar att deltagarna på mötet var medvetna om att den konkurrensbegränsande samverkan hade en europeisk dimension.

68 Domstolen erinrar i punkt 52 ovan om att den varken är behörig att fastställa vilka faktiska omständigheter som är relevanta eller, i princip, att bedöma den bevisning som förstainstansrätten har godtagit till stöd för dessa omständigheter, med förbehåll för det fall bevisningen har missuppfattats.

69 Domstolen är således inte behörig att undersöka den tredje delen av den första grunden som Divipa har åberopat, eftersom den inte syftar till att visa att förstainstansrätten missuppfattade de faktiska omständigheterna, utan att förstainstansrätten felaktigt underlät att beakta vissa omständigheter som talade för att detta företag inte deltagit i den konkurrensbegränsande samverkan avseende den europeiska marknaden.

70 Talan kan således inte tas upp till prövning såvitt avser denna delgrund.

71 Av ovanstående överväganden följer att talan inte kan vinna bifall såvitt avser den första grunden som Divipa har åberopat, avseende detta företags deltagande i överträdelsen.

Den andra grunden som Divipa har åberopat, enligt vilken förstainstansrätten grundade sin bedömning på enstaka indicier

Parternas argument

72 Divipa har åberopat artikel 6.2 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen), liksom ett åsidosättande av principen om oskuldspresumption. Divipa menar att det inte finns några direkta bevis för att företaget deltog i mötena den 5 mars1992 och den 19 oktober 1994, eller i den konkurrensbegränsande samverkan på europeisk nivå. Förstainstansrätten underlät att ta hänsyn till två grundläggande villkor i detta avseende. Förstainstansrätten har nämligen inte tillräckligt tydligt motiverat att det förelåg ett orsakssamband mellan indicierna och de sakförhållanden som överträdelsen består i. När tvivel föreligger ska dessa tvivel undersökas och om de inte kan klarläggas ska de anses vara till den berörda personens fördel.

73 Kommissionen har gjort gällande bland annat att det är uppenbart att den andra grunden som Divipa har åberopat till stöd för sin talan inte kan tas upp till prövning. Det företaget har nämligen inte preciserat vilka delar i den överklagade domen som det har ifrågasatt och inte heller vilka indicier, antaganden eller faktiska omständigheter som avses.

Domstolens bedömning

74 Genom att göra gällande att det var fel av förstainstansrätten att inte beakta Divipas synpunkter, vilka framgår av företagets inlagor, för att klargöra betydelsen av de indicier som förstainstansrätten grundade sig på, begär Divipa i själva verket att domstolen ska göra en ny prövning av förstainstansrättens bedömning avseende de faktiska omständigheter, indicier och andra omständigheter som omfattades av förstainstansrättens prövning.

75 Såsom domstolen erinrar om i punkt 52 ovan är den emellertid inte behörig att göra en sådan prövning, eftersom förstainstansrätten är ensam behörig att bedöma de faktiska omständigheterna, med förbehåll för det fall då förstainstansrätten missuppfattat dessa omständigheter.

76 Talan kan således inte tas upp till prövning såvitt avser den andra grunden som Divipa har åberopat.

Den andra grunden som Koehler har åberopat, avseende överträdelsens varaktighet

Parternas argument

— Koehlers argument

77 Koehler har gjort gällande att förstainstansrätten gjorde en otillräcklig bedömning av bevisningen och missförstod denna. Förstainstansrätten drog felaktiga slutsatser avseende varaktigheten av företagets deltagande i överträdelsen. Koehler har redogjort för sin grund i form av två delgrunder, vilka omfattar ett flertal argument.

78 Vad gäller den första delen av denna grund, avseende de möten som påstås ha ägt rum inom ramen för AEMCP före september eller oktober 1993, grundade kommissionen sin bedömning på tre kategorier av bevisning, nämligen Mougeots uttalanden, vittnesmålet från den anställde hos Sappi och bevisning avseende anordnandet av möten på nationell eller regional nivå.

79 Koehler har emellertid inledningsvis påpekat att Mougeots skrivelse av den 14 april 1999 inte innehåller något erkännande beträffande möten som har ägt rum tidigare än oktober 1993. Förstainstansrätten angav för övrigt i punkt 279 i den överklagade domen att det inte har styrkts att konkurrensbegränsande prisöverenskommelser slöts från och med januari 1992, det vill säga före 1993. Förstainstansrättens resonemang angående påstådda prisöverenskommelser inom ramen för AEMCP:s officiella möten tidigare än oktober 1993 är otillräckligt och innehåller motsägelser i domskälen, vilket utgör en felaktig rättstillämpning. Förstainstansrätten beaktade inte heller oskuldspresumptionen, då den i Mougeots uttalande försökte finna ett erkännande av en överträdelse avseende perioden före oktober 1993.

80 Koehler har vidare, när det gäller den anställde hos Sappi, gjort gällande att den period under vilken kartellmötena ägde rum inte preciseras i vederbörandes vittnesmål. Förstainstansrätten gjorde en felaktig bedömning när den fann att den anställde ”[i] avsaknad av uppgifter i motsatt riktning” implicit ville bekräfta att överträdelsen hade börjat före september 1993. Förstainstansrätten missuppfattade även innehållet i vittnesmålet från den anställde. Detta strider mot rätten till en rättvis rättegång som slås fast i artikel 6 i Europakonventionen och i artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, proklamerad i Nice den 7 december 2000 (EGT C 364, s. 1).

81 Koehler har slutligen hävdat att uttalanden från ett ångerfullt vittne endast kan anses trovärdiga om de bekräftats av annan bevisning. I förevarande mål föreligger emellertid inte någon annan bevisning som kan bekräfta sådana uttalanden.

82 Vad gäller den andra delen av den andra grunden som Koehler har åberopat, avseende företagets deltagande i möten på nationell eller regional nivå före oktober 1993, missuppfattade förstainstansrätten den bevisning som antogs fastställa ett sådant deltagande.

83 Förstainstansrätten borde inte, när det gäller mötet den 17 februari 1992 avseende den spanska marknaden, ha dragit slutsatsen att Koehler deltog i detta möte, eftersom den anställde hos Sappi endast hänvisar till ett möte mellan ”berörda parter” i sin promemoria av den 17 februari 1992, utan att namnge dessa. Förstainstansrätten motiverade inte på ett tydligt sätt varför Koehler ska anses ha deltagit i mötet.

84 Vad gäller mötet den 5 mars 1992, avseende den spanska marknaden, grundade förstainstansrätten sin slutsats att Koehler deltog i detta möte i huvudsak på de synpunkter som AWA framförde i sitt svar på meddelandet om invändningar. Koehler fick emellertid aldrig ta del av dessa synpunkter och förstainstansrätten åsidosatte sålunda Koehlers rätt till försvar.

85 Vad gäller de möten som hölls under våren 1992 och våren 1993 avseende den franska marknaden finns det inte något som styrker att en av Koehlers anställda skulle ha åkt till Paris för att delta i ett kartellmöte våren 1993. Förstainstansrättens resonemang i detta avseende är så vagt att det inte kan anses uppfylla motiveringsskyldigheten. Under alla omständigheter konstaterade förstainstansrätten inte någonstans att Koehler deltog i ett möte avseende den franska marknaden under våren 1992.

86 Koehler menar att det, i motsats till vad förstainstansrätten fann, inte har bekräftats att bolaget deltog i mötet den 16 juli 1992, som avsåg den spanska marknaden, bland annat eftersom AWA inte uttryckligen har bekräftat ett sådant deltagande.

— Kommissionens svar

87 Kommissionen har anfört att Koehler inte har gjort gällande att förstainstansrätten missuppfattade bevisningen, utan att företaget i stället försökt ifrågasätta förstainstansrättens prövning av de faktiska omständigheterna. Talan kan således inte tas upp till prövning såvitt avser denna grund.

88 Vad gäller den första delgrunden, angående de möten som hölls inom ramen för AEMCP före oktober 1993, är frågan huruvida innehållet i Mougeots skrivelse är tydligt eller tvetydigt en fråga om tolkning och bedömning av bevisning, vilken enbart omfattas av förstainstansrättens behörighet. Förstainstansrätten påstod inte att Mougeot medgett att en överträdelse hade skett under perioden före den 1 oktober 1993.

89 Den överklagade domen är inte heller på något sätt motsägelsefull eller otillräckligt motiverad. Förstainstansrätten påstod inte, i punkt 279 i den överklagade domen, att ”det inte kan styrkas” att konkurrensbegränsande prisöverenskommelser gjordes från och med januari 1992, utan klargjorde endast att uttalandena från Sappi i sig inte var tillräckliga för att fastställa den exakta tidpunkten från vilken sagda möten kunde

betraktas som kartellmöten. Förstainstansrätten hänvisade i punkt 308 i samma dom till ett flertal bevis varav merparten inte har ifrågasatts av Koehler. Den omständigheten att förstainstansrätten inte redogjorde för vilka möten som tjänade som ram för konkurrensbegränsande prisöverenskommelser på europeisk nivå innebär inte att förstainstansrättens motivering var otillräcklig. I den mån Koehler dessutom deltog i samtliga möten som hölls inom ramen för AEMCP under den aktuella perioden är det vad gäller detta företag oviktigt att känna till exakt från och med vilka möten som samverkan fick konkurrensbegränsande karaktär.

90 Enligt kommissionen beaktades oskuldspresumptionen fullt ut av förstainstansrätten, genom att den undersökte huruvida det agerande som företaget anklagades för kunde styrkas av en enda bevishandling eller om denna måste kompletteras och bekräftas av andra bevishandlingar.

91 Vad gäller de uttalanden som gjordes av den anställde hos Sappi, har kommissionen bestritt att förstainstansrätten missförstod dessa. Förstainstansrätten konstaterade i punkt 270 i den överklagade domen att den anställde inte angett vilken tidsperiod som hans utsagor hänför sig till. I den mån förstainstansrätten drog slutsatsen att dessa utsagor avsåg såväl tiden före som efter oktober 1993 är detta resultatet av en bedömning av bevisning som omfattas av förstainstansrättens behörighet. De nämnda uttalandena bekräftas även genom annan bevisning som uppräknas i punkterna 261–307 i den nämnda domen.

92 Vad gäller den andra delen av den andra grunden som Koehler har åberopat, avseende kartellmöten på nationell eller regional nivå före oktober 1993, har kommissionen inledningsvis påpekat att företagets argumentation är irrelevant för det fall domstolen inte godtar de argument som Koehler har framfört beträffande AEMCP:s möten. Ett sådant konstaterande av domstolen är tillräckligt för att de berörda företagen ska hållas ansvariga för den överträdelse som ägde rum under perioden i fråga. Eftersom Koehler inte har ifrågasatt förstainstansrättens konstateranden vad gäller företagets deltagande i andra kartellmöten, nämligen mötet den 14 januari 1993 avseende den brittiska och irländska marknaden och mötet den 30 september 1993 avseende den spanska markanden, kan det vidare fastställas att detta företag deltog i den konkurrensbe-

gränsande samverkan från och med januari 1993. Koehlers argumentation kan, sammanfattningsvis, inte tas upp till prövning och är under alla omständigheter ogrundad.

93 Vad gäller mötet den 17 februari 1992 har kommissionen hävdat att bevisningen på intet sätt missuppfattades. Kommissionen har hänvisat till punkt 321 i den överklagade domen och påstått att denna punkt uppfyller motiveringsskyldigheten i detta avseende.

94 Kommissionen har, vad gäller mötet den 5 mars 1992, bland annat betonat att Koehler inte har bestritt punkt 284 i den överklagade domen och att hänvisningen till AWA:s uttalanden i denna punkt endast görs i kompletterande syfte. Förstainstansrätten hänvisade till detta svar först i andra hand. Kommissionen har i detta avseende hänvisat till punkt 323 i samma dom.

95 Vad gäller de möten som ägde rum under våren 1992 och våren 1993, har kommissionen bland annat påpekat att förstainstansrätten i punkterna 285–293 i den överklagade domen fastställde att konkurrenter under dessa perioder anordnade möten som hade ett konkurrensbegränsande syfte, vilket inte har ifrågasatts inom ramen för överklagandet.

96 Kommissionen har, vad gäller mötet den 16 juli 1992, framhållit att förstainstansrätten i punkt 332 i den överklagade domen grundade sitt avgörande på de uttalanden som hade gjorts av M. B. G. Det var endast i bekräftande syfte som förstainstansrätten beaktade AWA:s uttalanden. Kommissionen har i detta avseende hänvisat till punkterna 333–335 i den nämnda domen.

Domstolens bedömning

— Kartellmöten som ägde rum inom ramen för AEMCP före september eller oktober 1993

97 I punkterna 261–280 i den överklagade domen analyserade förstainstansrätten de grunder som sökandena hade åberopat i första instans, däribland de grunder som Koehler hade åberopat avseende detta företags deltagande i AEMCP:s möten före september eller oktober 1993.

98 Det framgår av dessa punkter att förstainstansrätten bekräftade de konstateranden som kommissionen hade gjort utifrån en mängd indicier, som utgjordes av ett flertal vittnesmål och uttalanden. Dessa omfattar promemorian från den anställde hos Sappi och uttalandena från AWA och Mougeot, vilka har lagts till handlingarna i målet.

99 Förstainstansrätten bedömde, såsom ensam behörig, bevisvärdet av dessa indicier och drog slutsatser av dessa, vilka det inte ankommer på domstolen att kontrollera.

100 Talan ska följaktligen, såvitt avser den första delen av den andra grunden som Koehler har åberopat, delvis ogillas och delvis avvisas.

— De kartellmöten på nationell och regional nivå som ägde rum före oktober 1993

101 Vad avser mötet den 17 februari 1992 framgår det inte av punkt 321 i den överklagade domen att förstainstansrätten åsidosatte den motiveringsskyldighet som åligger den enligt artiklarna 36 och 53 första stycket i domstolens stadga (se dom av den 2 april 2009 i mål C-431/07 P, Bouygues et Bouygues Télécom mot kommissionen, REG 2009, s. I-2665, punkt 42). Förstainstansrätten påpekade nämligen i denna punkt att kommissionen fastställde Koehlers deltagande i detta möte på grundval av Sappis interna promemoria av samma datum, i vilken ett möte mellan ”berörda parter” nämns. Förstainstansrätten fann även att kommissionen, på grundval av denna uppgift tillsammans med uppgifterna i nämnda promemoria rörande den osäkerhet som uppstod till följd av Koehlers agerande på den spanska marknaden, med rätta konstaterade att detta företag tillhörde de ”berörda parter” som deltagit i det nämnda mötet. Syftet med detta möte var att utreda de problem som uppstått på grund av att Koehler och ett annat företag inte följde den överenskommelse som de ingått, vilket framgår av promemorian av den 9 mars 1992. Förstainstansrätten klargjorde således på ett tillräckligt tydligt sätt det resonemang som kommissionen förde för att på grundval av de olika indicier som kommissionen förfogade över sluta sig till att Koehler deltog i mötet den 17 februari 1992.

102 Det framgår inte heller av punkt 321 att förstainstansrätten gjorde sig skyldig till någon som helst missuppfattning av de faktiska omständigheterna. En sådan missuppfattning framgår inte på ett uppenbart sätt, och förstainstansrätten var ensam behörig att bedöma de faktiska omständigheterna och de olika indicier som kommissionen förfogade över och från vilka den drog slutsatsen att Koehler deltog i mötet den 17 februari 1992. Domstolen är inte behörig att pröva denna bedömning.

103 Domstolen finner således att det argument som Koehler har åberopat i detta avseende delvis är ogrundat och att det delvis inte kan tas upp till prövning.

104 Domstolen påpekar vad gäller mötet den 5 mars 1992 att även om Koehler hade fog för sitt argument avseende åsidosättande av rätten till försvar, på den grunden att förstainstansrätten i punkt 324 i den överklagade domen grundade sig på de synpunkter som AWA lämnat som svar på kommissionens begäran om upplysningar för att fastställa Koehlers deltagande i det nämnda mötet, utan att Koehler fick kännedom om

dessa synpunkter, är detta argument i sig inte tillräckligt för att ifrågasätta Koehlers deltagande i överträdelsen under perioden januari 1992–september 1995, såsom anges i artikel 1 andra stycket i det omtvistade beslutet. Domstolen erinrar i detta hänseende om att Koehler inte gavs tillfälle att bestrida sitt deltagande i mötet den 17 februari 1992, vilket framgår av punkterna 101 och 102 ovan.

105 Det argument som Koehler åberopat i detta avseende saknar således verkan.

106 Vad gäller de möten som ägde rum våren 1992 och våren 1993 avseende den franska marknaden, liksom det möte som ägde rum den 16 juli 1992, redogjorde förstainstansrätten i punkterna 285–293 och 332–334 i den överklagade domen för de olika faktiska omständigheter och indicier som kommissionen använde sig av för att fastställa de berörda företagens, däribland Koehlers, deltagande i dessa möten. Det framgår inte av denna redogörelse att förstainstansrätten på något sätt missuppfattade de faktiska omständigheterna.

107 Det argument som Koehler har åberopat i detta avseende saknar således fog. Talan kan följaktligen inte vinna bifall såvitt avser den andra grunden som Koehler har åberopat.

Den första grunden som Koehler har åberopat och den tredje grunden som Divipa har åberopat, avseende fastställande av böter och av bötesbeloppet

108 Koehler och Divipa har redogjort för sina grunder avseende fastställande av böter och av bötesbeloppet i form av flera delgrunder som ska undersökas efter varandra.

Den första delen av den första grunden som Koehler har åberopat, avseende likabehandlingsprincipen

109 Domstolen påpekar inledningsvis att förstainstansrätten i punkterna 473–478 i den överklagade domen undersökte huruvida kommissionen hade gjort en felaktig bedömning av Koehlers omsättning, i förhållande till dess bedömning av de andra berörda företagens omsättning. I punkterna 505–522 i samma dom prövade förstainstansrätten huruvida kommissionen beaktade likabehandlingsprincipen vid klassificeringen i kategorier av Koehler och de andra berörda företagen för fastställande av bötesbeloppet.

110 Koehler har i sitt överklagande kritiserat punkterna 477, 478 och 496 i den överklagade domen. Koehler har gjort gällande att det behandlades annorlunda än större företag som tillhör en koncern. Koehler har bland annat påpekat att företaget är ett medelstort familjeföretag, som styrs av sina ägare. Koehler har angett att företagets aktiekapital är 43,2 miljoner euro och omsättningen ungefär 447 000 euro för år 2000. Koehler har hänvisat till fallen AWA, M-real Zanders GmbH och Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld GmbH i syfte att visa på skillnaden i behandling mellan dessa företag och Koehler vad gäller bedömningen av omsättningen.

111 Kommissionen har bland annat svarat att den åtnjuter ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller metoden för beräkning av böter. Av detta följer att förstainstansrätten inte åsidosatte likabehandlingsprincipen när den fann att kommissionen inte hade gjort någon felaktig rättstillämpning beträffande den metod den använde för att dela in företagen i fem kategorier utifrån deras produktomsättning i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

112 Det är i detta hänseende riktigt att kommissionen, enligt fast rättspraxis, har ett stort utrymme för skönsmässig bedömning vad gäller val av metod för beräkning av böter. Denna metod, som beskrivs i riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget (EGT C 9, 1998, s. 3), präglas av flexibilitet, vilket gör det möjligt för kommissionen att utöva sitt utrymme för skönsmässig bedömning i enlighet med artikel 15.2 i förordning nr 17 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juni 2006 i mål C-308/04 P, SGL Carbon mot

kommissionen, REG 2006, s. I-5977, punkterna 46 och 47, och av den 25 januari 2007 i mål C-407/04 P, Dalmine mot kommissionen, REG 2007, s. I-829, punkt 133).

113 Mot denna bakgrund ankommer det på domstolen att ta ställning till huruvida förstainstansrätten gjorde en riktig bedömning av hur kommissionen utnyttjade sitt utrymme för skönsmässig bedömning (domarna i de ovannämnda målen SGL Carbon mot kommissionen, punkt 48, och Dalmine mot kommissionen, punkt 134).

114 Domstolen tillägger att det vid fastställande av böter är tillåtet att ta hänsyn till såväl det aktuella företagets totala omsättning, vilken ger en antydan, om än ungefärlig och ofullständig, om företagets storlek och ekonomiska styrka, som avser den del av omsättningen som härrör från de varor som är föremål för överträdelsen och som därmed kan ge en antydan om överträdelsens omfattning. Av detta följer att varken den ena eller den andra av dessa sifferuppgifter avseende omsättningen får ges en oproportionerlig betydelse i förhållande till andra bedömningskriterier, och att ett lämpligt bötesbelopp följaktligen inte kan fastställas genom en enkel beräkning som grundar sig på den totala omsättningen. Detta gäller särskilt när de ifrågavarande varorna endast motsvarar en liten del av denna omsättning (se domen i de ovannämnda förenade målen Musique Diffusion française m.fl. mot kommissionen, punkt 121, samt dom av den 9 november 1983 i mål 322/81, Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin mot kommissionen, REG 1983, s. 3461, punkt 111, svensk specialutgåva, volym 7, s. 351, och av den 28 juni 2005 i de förenade målen C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–208/02 P och C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, REG 2005, s. I-5425, punkt 243).

115 Det framgår i förevarande fall emellertid inte att förstainstansrätten gjorde en felaktig rättstillämpning när den inte godtog det argument som Koehler hade åberopat avseende bedömningen av dess totala omsättning.

116 Såsom förstainstansrätten med rätta konstaterade i punkt 476 i den överklagade domen gjorde kommissionen, i det omtvistade beslutet, nämligen en indelning av de berörda företagen enligt deras relativa betydelse på den relevanta marknaden, på grundval av

produktomsättningen i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Syftet med en sådan metod är att undvika att böterna fastställs utifrån en enkel beräkning som grundar sig på den totala omsättningen för vart och ett av företagen och medför sålunda inte att företagen behandlas olika.

117 Kommissionen överskred följaktligen inte gränsen för sitt utrymme för skönsmässig bedömning, och likabehandlingsprincipen åsidosattes inte av förstainstansrätten.

118 Domstolen konstaterar vad gäller argumenten som Koehler har anfört gentemot punkterna 477 och 478 i den överklagade domen att det rör sig om anmärkningar som riktas mot överflödiga domskäl från förstainstansrätten. Koehler kan således inte vinna framgång med dessa argument.

119 Enligt fast rättspraxis underkänner nämligen domstolen direkt sådana anmärkningar, eftersom kritik som enbart riktas mot överflödiga domskäl inte kan leda till att den överklagade domen upphävs (se, för ett liknande resonemang, domstolens beslut av den 25 mars 1996 i mål C-137/95 P, SPO m.fl. mot kommissionen, REG 1996, s. I-1611, punkt 47, samt dom av den 16 september 1997 i mål C-362/95 P, Blackspur DIY m.fl. mot rådet och kommissionen, REG 1997, s. I-4775, punkt 23, och av den 25 januari 2007 i de förenade målen C-403/04 P och C-405/04 P, Sumitomo Metal Industries och Nippon Steel mot kommissionen, REG 2007, s. I-729, punkt 106).

120 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser denna del av den första grunden som Koehler har åberopat.

Delgrunderna som Koehler och Divipa har åberopat avseende proportionalitetsprincipen.

121 Koehler har i huvudsak gjort gällande att kommissionens beräkning av de böter som ålagts företaget inte är förenlig med proportionalitetsprincipen, med hänsyn till att företaget är ett familjeföretag som inte är börsnoterat.

122 Kommissionen har bland annat svarat att den i enlighet med sin fasta praxis beaktade vart och ett av företagens relativa betydelse på den marknad som berördes av överträdelsen varefter den justerade det fastställda ursprungliga bötesbeloppet uppåt, med beaktande av såväl de olika företagens storlek som deras samlade resurser. Kommissionen undersökte alltså frågan huruvida det ursprungligen fastställda bötesbeloppet behövde korrigeras med hänsyn till att böterna ska ha avskräckande verkan.

123 Divipa har även gjort gällande att förstainstansrätten åsidosatte proportionalitetsprincipen, eftersom den inte beaktade vare sig företagets ekonomiska situation eller det faktum att företaget inte är tillverkare av självkopierande papper, till skillnad från de andra berörda företagen. Den verkliga omsättning som skulle ha beaktats vid beräkningen av böterna är ett belopp som motsvarar skillnaden mellan försäljningen av självkopierande papper till slutkonsumenter och företagets inköp från tillverkare.

124 Kommissionen har svarat att de argument som rör proportionalitetsprincipen inte kan tas upp till prövning, eftersom Divipas ekonomiska situation, liksom det som skulle ha beaktats vid beräkningen av böterna, aldrig åberopades av detta företag vid förstainstansrätten. Argumentet avseende företagets art kan inte längre prövas, eftersom Divipa inte har ifrågasatt de relevanta punkterna i den överklagade domen. Det följer under alla omständigheter av rättspraxis att kommissionen inte är skyldig att ta hänsyn till ett företags finansiella situation när den fastställer bötesbeloppet.

125 Domstolen erinrar i detta sammanhang om att dess kontroll i ett mål om överklagande består dels i att undersöka huruvida förstainstansrätten på ett juridiskt korrekt sätt har beaktat samtliga faktorer som är väsentliga för bedömningen av hur allvarligt ett visst handlande har varit mot bakgrund av artikel 81 EG och artikel 15 i förordning nr 17, dels i att undersöka huruvida förstainstansrätten har gjort en rättsligt tillfredsställande prövning av samtliga argument som klaganden har anfört avseende undanröjande eller nedsättning av böterna (se bland annat dom av den 17 december 1998 i mål C-185/95 P, Baustahlgewebe mot kommissionen, REG 1998, s. I-8417, punkt 128, och av den 29 april 2004 i mål C-359/01 P, British Sugar mot kommissionen, REG 2004, s. I-4933, punkt 47, liksom domen i de ovannämnda förenade målen Dansk Rørindustri m.fl. mot kommissionen, punkt 244).

126 Det framgår emellertid att förstainstansrätten, i det mål som anhängiggjordes vid den, på ett korrekt sätt beaktade samtliga faktorer som var väsentliga för bedömningen av hur allvarligt Koehlers och Divipas handlande varit, och att den gjorde en rättsligt tillfredsställande prövning av dessa företags argument.

127 Eftersom fastställelsen av ett bötesbelopp inte kan ske genom en enkel beräkning som grundar sig på den totala omsättningen, vilket domstolen erinrar om i punkt 114 ovan, gjorde förstainstansrätten, vad gäller Koehler, en riktig bedömning när den i punkt 494 i den överklagade domen konstaterade att det inte räcker att endast jämföra den procentandel som böterna utgör av de berörda företagens totala omsättning för att visa att de böter som Koehler har ålagts är oproportionerliga. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 277 i sitt förslag till avgörande framgår det inte heller att förstainstansrätten underlät att beakta de skillnader i struktur och ekonomi som föreligger mellan Koehler och de övriga bötfällda företagen.

128 Förstainstansrätten gjorde, vad gäller Divipa, en riktig bedömning när den beaktade detta företags deltagande i den konkurrensbegränsande samverkan, och det har i detta avseende inte kunnat påvisas att förstainstansrätten åsidosatte proportionalitetsprincipen. Domstolen tillägger att Divipas argument att företagets ekonomiska resurser inte beaktades inte kan tas upp till prövning, eftersom detta argument har anförts för första gången vid domstolen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 september 2006 i mål C-167/04 P, JCB Service mot kommissionen, REG 2006, s. I-8935, punkt 114 och där angiven rättspraxis).

129 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser de delgrunder som Koehler och Divipa har åberopat avseende proportionalitetsprincipen, och vad gäller Divipa ska talan, såvitt avser dessa delgrunder, även delvis avvisas.

130 Divipa har dessutom gjort gällande att även när det gäller överträdelsens allvar åsidosatte förstainstansrätten proportionalitetsprincipen, dels eftersom företaget inte deltog i en konkurrensbegränsande samverkan av europeisk dimension, vilket innebär att överträdelsen inte kan kvalificeras som mycket allvarlig, dels eftersom företaget inte deltog i alla möten avseende den spanska marknaden, då företaget deltog i den konkurrensbegränsande samverkan mindre än ett år.

131 Kommissionen har i detta avseende svarat att argumentet saknar grund, eftersom en konkurrensbegränsande samverkan, inbegripet en sådan som endast har en nationell dimension, generellt betraktas som mycket allvarlig, även om det ursprungliga bötesbeloppet vanligtvis är ganska lågt för denna typ av överträdelser. Dessutom har överträdelsens varaktighet inte något att göra med dess allvar.

132 Domstolen påpekar i detta hänseende att förstainstansrätten fastställde de kriterier som kommissionen använde för att beräkna bötesbeloppet, och det framgår inte att förstainstansrätten gjorde en helt felaktig rättstillämpning i detta avseende. Kommissionen utnyttjade sitt utrymme för skönsmässig bedömning i enlighet med de riktlinjer som nämns i punkt 112 och på sätt som anges i denna punkt.

133 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den del av den tredje grunden som Divipa har åberopat, avseende överträdelsens allvar.

Den del av den tredje grunden som Divipa har åberopat avseende motiveringsskyldigheten

134 Divipa har gjort gällande att förstainstansrätten åsidosatte motiveringsskyldigheten genom att i punkt 629 i den överklagade domen uttrycka sig på följande sätt:

”… Även om … Divipa uppträdde på ett sätt som inte helt överensstämmer med avtalen räcker för övrigt inte blott denna omständighet för att kommissionen skall vara skyldig att anse att det föreligger förmildrande omständigheter beträffande detta företag. [Divipa] skulle genom sin mer eller mindre självständiga politik på marknaden helt enkelt kunna försöka utnyttja avtalet för egen vinning …”

135 Enligt Divipa utgör dessa två meningar i punkt 629 inte en tillräcklig motivering. Då Divipa lade fram bevis till stöd för sin begäran att förmildrande omständigheter skulle beaktas visade förstainstansrätten inte att Divipa hade fått någon fördel som gjorde att förstainstansrätten hade rätt att avvisa denna begäran.

136 Kommissionen har bland annat svarat att argumentet är irrelevant, eftersom de omständigheter som förstainstansrätten grundade sitt avgörande på enbart upprepas i de meningar i punkt 629 i den överklagade domen som har kritiserats. Den omständigheten att Divipa uppträdde på ett sätt som inte helt överensstämmer med de avtal som träffades inom ramen för kartellen räcker inte heller för att kommissionen ska vara skyldig att anse att det föreligger förmildrande omständigheter beträffande detta företag. Förstainstansrätten återgav, i den kritiserade punkten, endast en motivering som vid flera tillfällen använts av gemenskapsdomstolarna.

137 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 287 och 288 i sitt förslag till avgörande, utgör de meningar i punkt 629 som Divipa har kritiserat endast en överflödig motivering. Divipa har inte ifrågasatt de andra motiveringar som förstainstansrätten grundade sig på när den fann att det inte förelåg några förmildrande omständigheter till förmån för detta företag.

138 Talan kan således inte vinna bifall såvitt avser den del av den tredje grunden som Divipa har åberopat avseende motiveringsskyldigheten.

139 Av det ovan anförda följer att talan inte kan vinna bifall såvitt avser de grunder som Koehler och Divipa har åberopat avseende metoden för beräkning av böter och av bötesbeloppet.

Den fjärde grunden som Divipa har åberopat, avseende åsidosättande av rätten till en rättvis rättegång på grund av tidsåtgången för förfarandet vid förstainstansrätten

Parternas argument

140 Divipa har gjort gällande att rätten till en skälig frist för förfarandet på konkurrensrättens område är tillämplig på såväl administrativa förfaranden som domstolsförfaranden. Denna rätt har enligt Divipa åsidosatts, eftersom förfarandet vid förstainstansrätten varade fem år från det att talan väcktes den 18 april 2002 till dess att den överklagade domen meddelades den 26 april 2007.

141 Kommissionen har svarat att frågan huruvida handläggningstiden är rimlig ska bedömas med hänsyn till de särskilda omständigheterna i varje enskilt ärende och i synnerhet med hänsyn till tvistens betydelse, ärendets komplexitet samt sökandens och de behöriga myndigheternas agerande.

142 Kommissionen har vad gäller förfarandet vid förstainstansrätten betonat att tio företag väckte talan mot beslutet på fyra rättegångsspråk, att en mängd faktiska omständigheter bestreds och att det var nödvändigt att i första instans bedöma bevisvärdet av uttalanden och handlingar avseende sökandena för att kunna fastställa deras tillförlitlighet, att de grunder som sökandena åberopade uppvisade likheter men

också skillnader och att dessa grunder avsåg sakfrågor och procedurfrågor liksom frågor rörande bötesbeloppet. Kommissionen anser således att förfarandet inte varade för lång tid. Den anser, under alla omständigheter, att ett sådant rättegångsfel som det som kommissionen anklagas för, under förutsättning att detta fastställs, inte kan medföra att den överklagade domen upphävs i sin helhet.

Domstolens bedömning

143 Domstolen erinrar om att den allmänna gemenskapsrättsliga principen att envar har rätt till opartisk rättegång, som tagit intryck av artikel 6.1 i Europakonventionen, i synnerhet rätten till en rättegång inom skälig tid, är tillämplig inom ramen för en talan mot ett beslut av kommissionen varigenom ett företag har ålagts böter för överträdelse av konkurrensrätten (domen i det ovannämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkterna 20 och 21, dom av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-252/99 P och C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. I-8375, punkt 179, och av den 2 oktober 2003 i mål C-194/99 P, Thyssen Stahl mot kommissionen, REG 2003, s. I-10821, punkt 154, samt domen i det ovannämnda målet Sumitomo Metal Industries och Nippon Steel mot kommissionen, punkt 115).

144 Frågan huruvida handläggningstiden är rimlig ska bedömas med hänsyn till de särskilda omständigheterna i varje enskilt ärende och i synnerhet med hänsyn till tvistens betydelse för den berörde, ärendets komplexitet samt sökandens och de behöriga myndigheternas agerande (domarna i de ovannämnda målen Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 29, Thyssen Stahl, punkt 155, Sumitomo Metal Industries och Nippon Steel mot kommissionen, punkt 116).

145 Domstolen har i detta avseende preciserat att uppräkningen av dessa kriterier inte är uttömmande. Vid bedömningen av huruvida handläggningstiden är rimlig krävs inte en systematisk bedömning av omständigheterna i ärendet med beaktande av samtliga kriterier när tidsåtgången för förfarandet framstår som motiverad med beaktande av enbart ett kriterium. Ärendets komplexitet kan således anses motivera en tidsåtgång som vid första anblicken förefaller alltför stor (domarna i de ovannämnda målen

Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, punkt 188, Thyssen Stahl mot kommissionen, punkt 156, och Sumitomo Metal Industries och Nippon Steel mot kommissionen, punkt 117).

146 I förevarande fall varade förfarandet vid förstainstansrätten i fem år, räknat från inlämnandet av överklaganden från nio företag under perioden den 11–18 april 2002 till den 26 april 2007 då den överklagade domen meddelades.

147 Denna tidsåtgång för förfarandet ska undersökas mot bakgrund av omständigheterna i målet. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 145–148 i sitt förslag till avgörande kan denna tidsåtgång vara motiverad med hänsyn till målets komplexitet och i synnerhet till att nästan alla de faktiska omständigheter som låg till grund för det omtvistade beslutet ifrågasattes i första instans, varför det var nödvändigt att undersöka dem. Talan väcktes dessutom av nio företag på fyra rättegångsspråk, och en medlemsstat, kungariket Belgien, ansökte om att få intervenera. Efter det att dessa överklaganden hade förenats meddelades den överklagade domen i de nio målen.

148 Dessa olika omständigheter gjorde det nödvändigt att undersöka de nio överklagandena parallellt, och tidsåtgången för förfarandet kan lätt förklaras av den fördjupade utredning som förstainstansrätten företog och av de krav som ställdes enligt rättegångsreglernas språkbestämmelser.

149 Domstolen konstaterar, mot bakgrund av ovan angivna omständigheter, att förfarandet vid förstainstansrätten inte stred mot de krav som ställs i fråga om iakttagande av en rimlig tidsfrist.

150 Det följer av punkterna 49–149 ovan att inte någon av de grunder som Koehler och Divipa åberopat till stöd för sin talan kan godtas. Deras talan ska således lämnas utan bifall.

Rättegångskostnader

151 Enligt artikel 122 första stycket i rättegångsreglerna ska domstolen, när ett överklagande är välgrundat och den själv avgör tvisten i sak, besluta om rättegångskostnader. Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna, som enligt artikel 118 ska tillämpas i mål om överklagande, ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats.

152 Kommissionen är den tappande parten vad gäller den talan som Bolloré har väckt. Bolloré har yrkat att kommissionen ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Kommissionen förpliktas därför att ersätta rättegångskostnaderna vid såväl förstainstansrätten som vid domstolen såvitt avser detta företag.

153 Koehler och Divipa har tappat målet och kommissionen har yrkat att de ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Dessa företag förpliktas därför att ersätta rättegångskostnaderna i förevarande instans såvitt avser deras respektive talan.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

1) **Den dom som Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt meddelade den 26 april 2007 i de förenade målen T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 och T-136/02, Bolloré m.fl. mot kommissionen, upphävs i den mån den berör Bolloré SA.**

2) **Kommissionens beslut 2004/337/EG av den 20 december 2001 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/E-1/36.212 – Självkopierande papper) ogiltigförklaras i den mån det avser Bolloré SA.**

3) Överklagandena från Papierfabrik August Koehler AG och Distribuidora Vizcaína de Papeles SL ogillas.

4) Europeiska gemenskapernas kommission förpliktas att i mål C-327/07 P ersätta rättegångskostnaderna, såväl i första instans som i målet om överklagande.

5) Papierfabrik August Koehler AG och Distribuidora Vizcaína de Papeles SL förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna i mål C-322/07 P respektive mål C-338/07 P.

Underskrifter